

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Český jazyk a literatura

SPISOVNOST A NESPISOVNOST
V PROJEVECH MODERÁTORŮ ČESKÉHO
ROZHLASU 3

STANDARD AND NON-STANDARD CZECH
LANGUAGE IN PRESENTERS' SPEECHES
OF THE ČESKÝ ROZHLAS 3

Bakalářská práce: 12-FP-KČL-B-11

Autor:

Podpis:

Martina Machurová

.....

Vedoucí práce: PhDr. Alex Röhrich, Ph.D.

Počet

stran	Grafů	obrázků	Tabulek	Pramenů	Příloh
57	0	0	0	31	0

V Liberci dne: 9. 12. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Machurová**
Osobní číslo: **P10000874**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Český jazyk a literatura**
Název tématu: **Spisovnost a nespisovnost v projevech moderátorů Českého rozhlasu 3**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Zásady pro vypracování:

Teoretická práce se zaměří na charakteristiku spisovného a nespisovného jazyka, vysvětlí pojmy, jako norma, úzus a kodifikace. V závěru se věnuje historii stanice Český rozhlas 3 a pořadu Mozaika.

Praktická část přinese analýzu projevu Petra Gajdy a Lenky Novotné v rovině zvukové, morfologické, lexikální a syntaktické s akcentem na spisovnost a nespisovnost.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČECHOVÁ, Marie a kol. Současná česká stylistika. 1.vydání. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-00-3.

JELÍNEK, M.: K poměru mezi hovorovou češtinou a spisovným jazykem. SaS, 24, 1963.

MINÁŘOVÁ, E.; ONDRÁŠKOVÁ, K. Spisovnost a nespisovnost: zdroje, proměny, perspektivy: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve Vzdělávacím středisku Šlapanice 10.-12. února 2004. 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3568-4.

MÜLLEROVÁ, O.; HOFFMANOVÁ, J. Čeština spisovná, hovorová, obecná... a hlavně mluvená (v současné komunikaci a v současném výzkumu). SaS, 58, 1997. ISBN 80-7106-484-X.

MÜLLEROVÁ, O.; HOFFMANOVÁ, J. Kapitoly o dialogu. 1. vydání. Praha: Pansofia, 1994. ISBN 80-85804-29-8.

ŠRÁMEK, Rudolf. Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci: Šlapanice u Brna 17.-19. ledna 1995. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1304-4.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alex Röhrich, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uhlíř, DrSc.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2012

Prohlášení

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 9. 12. 2013

Martina Machurová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucímu své bakalářské práce, PhDr. Alexi Röhrichovi, Ph.D., za cenné rady, trpělivost, ochotu a pomoc při řešení problémů spojených s tvorbou této práce.

Poděkování patří také Mgr. Elišce Fialové za pomoc s korekturou práce a v neposlední řadě i mé rodině za podporu během celého studia na vysoké škole.

SPISOVNOST A NESPISOVNOST V PROJEVECH MODERÁTORŮ ČESKÉHO ROZHLASU 3

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá vyjadřováním moderátorů Českého rozhlasu 3 Vltava z hlediska spisovné a nespisovné češtiny. Teoretická část obsahuje vysvětlení základních pojmů, které náleží k stratifikaci národního jazyka, dále představení rozhlasové stanice a pořadu. Předmětem praktické části je analýza mluvených projevů z hlediska zvukového, lexikálního, morfologického a syntaktického.

KLÍČOVÁ SLOVA

Analýza jazykového projevu, jazyková kultura, kodifikace, nespisovná čeština, norma, spisovná čeština, spisovná výslovnost, stratifikace národního jazyka, úzus.

STANDARD AND NON-STANDARD CZECH LANGUAGE IN PRESENTERS' SPEECHES OF THE ČESKÝ ROZHLAS 3

ANNOTATION

This Bachelor's thesis examines an expression of broadcasters at Český rozhlas 3 Vltava radio station in terms of standard and non-standard Czech language. The theoretical part includes an explanation of basic concepts which pertain to the stratification of national language, furthermore introduction of the radio station and its show. Subject of the practical part is analysis of speech in phonetic, lexical, morphological and syntactical light.

KEYWORDS

Speech act analysis, speech act norms, codification, non-standard Czech language, standard specification, standard Czech language, standards of pronunciation, stratification of national language, usage.

Obsah

1. Úvod.....	10
2. Stratifikace národního jazyka	11
2.1 Spisovná čeština.....	11
2.2 Norma, úzus, kodifikace	12
2.3 Nespisovná čeština.....	14
2.3.1 Dialekty	14
2.3.2 Interdialekty	14
2.3.3 Prostředky slangové a argotické.....	15
2.4 Jazyková kultura	17
2.4.1 Kultura řeči.....	17
2.4.2 Kultivovanost projevu	18
2.5 Spisovná výslovnost	18
2.5.1 Ortoepie.....	18
2.5.2 Výslovnostní styly.....	19
3. Český rozhlas	21
3.1 Struktura.....	21
3.1.1 Český rozhlas 3 Vltava.....	22
4. Analýza jazykového projevu Petra Gojdy	24
4.1 Zvuková rovina	24
4.1.1 Větná melodie	24
4.1.2 Odchytky v kvantitě samohlásek.....	25
4.1.3 Implicitní výslovnost souhlásek a samohlásek.....	25
4.1.4 Výslovnost souhlásky j ve tvarech pomocného slovesa být	26
4.1.5 Asimilace znělosti	26
4.1.6 Hezitační zvuky.....	27
4.1.7 Přereky	27
4.1.8 Shrnutí	27
4.2 Lexikální rovina.....	29
4.2.1 Hovorová slova	29
4.2.2 Odborné termíny	29
4.2.3 Zkratky	29

4.2.4	Cizí slova.....	30
4.2.5	Expresivní.....	30
4.2.6	Opakující se fráze.....	30
4.2.7	Výplňková slova.....	31
4.2.8	Shrnutí	31
4.3	Morfologická rovina	32
4.3.1	Shrnutí	32
4.4	Syntaktická rovina	33
4.4.1	Motivované odchylky:.....	33
4.4.2	Nemotivované	34
4.4.3	Specifika projevu.....	35
4.4.4	Shrnutí	35
4.5	Shrnutí jazykového projevu Petra Gojdy.....	37
5.	Analýza jazykového projevu Lenky Novotné	39
5.1	Zvuková rovina	39
5.1.1	Odchylky v kvantitě samohlásek.....	39
5.1.2	Implicitní výslovnost souhlásek a samohlásek.....	40
5.1.3	Výslovnost souhlásky j ve tvarech pomocného slovesa být	40
5.1.4	Asimilace znělosti	40
5.1.5	Hezitační zvuky.....	41
5.1.6	Přeřeky	41
5.1.7	Shrnutí	42
5.2	Lexikální rovina	43
5.2.1	Hovorová slova	43
5.2.2	Odborné termíny	43
5.2.3	Zkratková	43
5.2.4	Cizí	43
5.2.5	Expresivní.....	44
5.2.6	Ustálená slovní spojení.....	44
5.2.7	Opakující se fráze.....	44
5.2.8	Oslovování	44
5.2.9	Výplňková slova.....	45
5.2.10	Shrnutí	45

5.3	Syntaktická rovina	47
5.3.1	Motivované odchylky	47
5.3.2	Nemotivované odchylky	48
5.3.3	Specifika projevu.....	48
5.3.4	Shrnutí	49
5.4	Shrnutí jazykového projevu Lenky Novotné	51
6.	Závěr	53
7.	Seznam použitých zdrojů.....	55
7.1	Literatura.....	55
7.2	Internetové zdroje	56
7.3	Audioukázky:.....	57

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Spisovnost a nespisovnost moderátorů Českého rozhlasu 3. Pokusím se zde podat analýzu jazykových projevů moderátorů z hlediska spisovnosti a nespisovnosti, a to v rovině zvukové, lexikální, morfologické a syntaktické.

V prvním oddíle teoretické části se budu věnovat stratifikaci českého jazyka. Vysvětlím pojmy jako norma, úzus, kodifikace, přiblížím současné pojetí jazykové kultury a shrnu zásady spisovné výslovnosti. Druhý oddíl teoretické části bude zaměřený na rozhlasovou stanici Český rozhlas. Představím pořad Mozaika a jeho moderátory, jejichž projev budu analyzovat v praktické části. V té se zaměřím na odchylky od spisovnosti ve všech jazykových rovinách. Cílem mé praktické části by tedy mělo být odhalení odchylek moderátorů od spisovné češtiny.

Toto téma jsem si vybrala proto, že mám pozitivní vztah k médiím, konkrétně k rozhlasovým stanicím. Jelikož trávím hodně času na cestách, upřednostňuji rozhlasové vysílání před televizním. Ve všech ohledech je totiž rozhlas schopný nahradit televizi – informuje o důležitých událostech, aktualitách z divadelní a obecně umělecké sféry a vše prokládá zajímavým výběrem hudby. Konkrétně Český rozhlas Vltava je mi velmi sympatický vzhledem k širokému výběru rozhlasových her, zajímavým rozhovorům s osobnostmi a přímému přenosu nejrůznějších koncertů.

2. Stratifikace národního jazyka

Národní jazyk je možné definovat jako systém dorozumívacích prostředků reprezentující národní identitu. „Český národní jazyk je jazykem domácích obyvatel historických zemí Čechy, Morava a zčásti i Slezska, ale také Čechů žijících v zahraničí.“¹

Náleží sem všechny regionální, sociální a funkční podoby jazyka, které slouží obyvatelům národa k pokrytí jeho komunikačních potřeb.

Národní jazyk je tvořen komplexem strukturních jazykových útvarů a souborů speciálních dorozumívacích prostředků. Mezi strukturní útvary českého národního jazyka patří spisovný jazyk, teritoriální dialekty a interdialekty. K speciálním dorozumívacím prostředkům, které jsou nestrukturní, řadíme slang a argot.

„Národní jazyk představuje široký soubor výrazových prostředků, který je možno nazírat jak z hlediska čistě lingvistického, tak z hlediska komunikačního s ohledem na to, jaké typy komunikačních potřeb plní.“²

2.1 Spisovná čeština

Prestižním útvarem v celé společnosti je spisovný jazyk. Je určen k oficiální komunikaci a není omezen funkčně ani teritoriálně. Jeho norma je kodifikována v mluvnicích, slovnících, v pravidlech pravopisu a výslovnosti. Je záměrně užívaný v záležitostech národní jazykové kultury a má reprezentativní charakter.

„Spisovný jazyk je stylisticky rozrůzněný na základu výběru a organizace jazykových prostředků podle povahy a cíle promluvy.“³

---

¹ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 192.

² KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 192.

Spisovná čeština je bohatě stylově, funkčně a regionálně rozvrstvena. Zahrnuje tři základní vrstvy výrazových prostředků: knižní, neutrální a hovorovou. Nejčetnější skupinou jsou prostředky neutrální, které se vyskytují v jakémkoli typu textu. V uměleckých, odborných nebo oficiálních projevech najdeme výrazy knižní a prostředky hovorové zejména v mluvených projevech.

Spisovný jazyk zahrnuje nejen jazyk psaný, ale i spisovný jazyk mluvený. Ten potom chápeme jako realizaci spisovného projevu jakéhokoli stylu, ale i jako speciální formu spisovného jazyka, která se užívá především v projevech s prostě sdělnou funkcí. Pro tuto formu spisovné češtiny se v bohemistice užívá termín **hovorová čeština**. Chloupek ji definuje jako „*soubor výrazových prostředků příslušící hovorovému stylu spisovné češtiny, založený na její současné normě*.“⁴

Hovorová čeština je charakteristická svou tolerantností vůči nespisovným a expresivním prvkům. Z toho důvodu Hrbáček rozděluje prostředky užívané v hovorových projevech na kodifikované, nekodifikované a expresivní.⁵

2.2 Norma, úzus, kodifikace

Aby mohl jazyk plnit svou základní, komunikativní funkci, je nutné řídit se určitými pravidly, tedy užívat jazyk v souladu s jeho **normou**. Zejména u spisovného jazyka, který je určen i pro náročné druhy komunikace.

Normován není jen spisovný jazyk, ale každý jazykový systém. Hrbáček rozděluje normu na kodifikovanou a nekodifikovanou. Nekodifikovanou normou označuje normu nářeční,

---

³ KAMIŠ, Karel. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2012, s. 18.

⁴ CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. 1.vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1986, s. 11.

⁵ HRBÁČEK, Josef. *Úvod do studia českého jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986

která není závazná jako norma spisovného jazyka. Oproti ní je kodifikovaná, tedy norma spisovného jazyka, stabilnější, uvědomělejší a funkčně i stylově diferencovanější.

Jazyk je normován ve všech svých složkách. Existuje tedy norma pravopisná, ortoepická, mluvnická a stylová, která je zachycená v jazykových příručkách.

Norma je určována jazykovým systémem a je stabilní.

„Normou jazyka se rozumí kolektivní, ustálené a závazné užívání jazyka v duchu jeho systému.“⁶

Často dochází k záměně normy spisovného jazyka a užívání jazyka, tedy **úzu**. Tento termín označujeme jako *„soubor jazykových prostředků, které jsou ve vžitě podobě užívány jazykovým společenstvím.“⁷*

Úzus se projevuje v jazykových promluvách a zahrnuje v sobě i výrazy nespisovné. Jak vyplývá z předchozího textu, sám normu spisovného jazyka nevytváří, ale je jejím důležitým pramenem.

Od normy je potřeba odlišit i **kodifikaci**, o které můžeme mluvit pouze ve vztahu ke spisovnému jazyku. Činí spisovnou normu závaznou.

„Obsahem kodifikace jazykové normy je vědecké poznání a utvrzení objektivně existující normy spisovného jazyka i zachycení výsledků této poznávací činnosti v slovnících, mluvnicích, v pravopisných a výslovnostních pravidlech.“⁸

Kodifikace je na rozdíl od normy statická, tudíž nemůže zachycovat jednotlivé změny jinak než po etapách. Z toho důvodu vznikají rozpory mezi normou a kodifikací, která zastarává a musí být opravena podle existující normy.

---

⁶ HRBÁČEK, Josef. *Úvod do studia českého jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 65.

⁷ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 516.

⁸ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Úvod do studia bohemistiky*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, s. 34.

2.3 Nespisovná čeština

Nespisovná čeština podle Hrbáčka zahrnuje teritoriální dialekty, interdialekty a soubor speciálních dorozumívacích prostředků – slang a argot.

2.3.1 Dialekty

Dvěma póly jazykové struktury jsou jazyk spisovný a nářečí neboli **dialekty**. Jedná se o jazykové útvary, které jsou zeměpisně i funkčně omezené, což znamená, že se jím dorozumívá jen část obyvatel a to pouze v denním a pracovním styku.

„Ve vztahu ke spisovnému jazyku je definován jako útvar se svébytnou strukturou a jednoduchou tuhou normou, omezený na mluvenou neveřejnou spontánní komunikaci.“⁹

Jeho vyjadřovací prostředky nelze srovnávat se spisovným jazykem, který má k dispozici mnohem bohatší slovní zásobu a jeho výrazové prostředky jsou značně diferencovanější. Je ale rozvinutý ve všech jazykových složkách tak, aby byl schopen plnit veškeré potřeby komunikantů.

2.3.2 Interdialekty

Přechodné pásmo, které existuje mezi těmito dvěma póly národního jazyka, je tvořené **interdialekty** neboli nadnářečími. Vznikají v důsledku integračního a nivelizačního vývoje místních nářečí a jsou nestabilizované. *„Podle Havránka je interdialekt jazykový útvar užívaný mluvčími dialektu v nadnářečním styku.“¹⁰*

V českém jazyce existují čtyři interdialekty: obecná hanáctina, obecná moravská slovenština, obecná laština a obecná čeština, která má nejdůležitější postavení.

---

⁹ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 109.

¹⁰ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 183.

2.3.2.1 Obecná čeština

Nadnářeční variantou, poměrně stabilizovanou a uživateli uvědomovanou, je **obecná čeština**. Mezi interdialekty má výsadní postavení a dotýká se všech jazykových rovin. Užívá jí nejvíce lidí a má tendenci šířit se i mimo své původní hranice, především vlivem masmédií a migrace. Je užívána mluvčími v neveřejné, soukromé a neoficiální komunikaci.

Charakteristika obecné češtiny není snadná, jelikož některé prvky přičítané obecné češtině stojí na pomezí spisovnosti. Část dříve obecných slov a frazémů se dnes hodnotí jako spisovná.

Jak vyplývá z předchozího textu, hranice mezi spisovým jazykem a obecnou češtinou není ostrá a v konkrétních promluvách může docházet ke střídání obou kódů nebo k jejich míšení.

Část pražských lingvistů o ní hovoří jako o „*české koiné, všeobecně akceptované nespisovné podobě národního jazyka, a nově dokonce jako o „druhém standardu“, tj. druhé celonárodní funkčně takřka neomezené jazykové normě fungující vedle „prvního standardu“, spisovné češtiny.*“¹¹

2.3.3 Prostředky slangové a argotické

V národním jazyce existuje vedle nespisovných strukturních útvarů nespisovná vrstva lexikálních prostředků. Jsou to **prostředky slangové a argotické**.

Pastyřík **slang** definuje jako „*speciální pojmenování realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či zájmové sféře.*“¹²

---

¹¹ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 81.

¹² PASTYŘÍK, Svatopluk. *Úvod do studia bohemistiky*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, s. 44.

Profesní slangy slouží k vyjadřování různých pracovních skupin. Vznikly z důvodu úspěšnosti a přesnosti výrazu, což je v této oblasti nezbytné. Tyto výrazy mají charakter nespisovných pracovních odborných termínů bez expresivního příznaku. Jako příklad lze uvést mluvu hornickou, lékařskou, železničářskou a v současné době hojně rozvíjející se mluvu počítačovou.

K zájmovým slangům patří prostředky, které jsou charakteristické pro skutečné zájmové skupiny, ale i pro dočasné společensko-pracovní společenství. Jsou charakteristické variabilitou, metaforičností, záměrnou deformací lexikálních prostředků a nesou příznak expresivity. Zahrnují slang sportovní, rybářský, studentský, vojenský...

Někdy je obtížné tyto dva typy rozlišit, jelikož se může stát, že výraz má povahu jak slangu zájmového, tak profesního.

Součástí speciálních dorozumívacích prostředků je také **argot** neboli slang spodiny.

„Je chápán jako specifická lexikální vrstva příznačná pro neoficiální ústní komunikaci sociálních skupin v oblasti činnosti společensky nežádoucí, až ošklivé.“¹³

Argot je charakteristický svou snahou o utajení před ostatními vrstvami. Z toho důvodu se zde uplatňují záměrné deformace, cizí slova a přenášení významu.

V současné době se s argotem v jeho ryzí podobě běžně nesetkáváme, jelikož jeho mluvčí jsou z dnešní společnosti vytlačováni.

---

¹³ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 406.

2.4 Jazyková kultura

Nezastupitelnou součástí naší národní kultury je kultura jazyková, a proto se jí v naší moderní společnosti věnuje velká pozornost. Spisovný jazyk jako základní prostředek dorozumívání a myšlení si žádá neustálou péči. Z toho důvodu se začala rozvíjet jazyková kultura, jejímž hlavním úkolem bylo pěstování spisovného jazyka.

„Obsahem tohoto oboru je podle Havránka teoretické pěstění spisovného jazyka, které si klade za cíl dosahovat ustálenosti, funkčně diferencované výstižnosti a osobitosti jeho prostředků.“¹⁴

Základní principy jazykové kultury byly stanoveny Pražským lingvistickým kroužkem, ale do širšího povědomí se dostaly až později. Jedná se nejen o stav a úroveň spisovného jazyka, ale i o jeho rozvíjení a kultivování.

Kultura jazyka se stará o všechny roviny jazyka, aby mohl co nejlépe sloužit potřebám naší společnosti. Pečuje nejen o jazykovou správnost, ale také o jazykovou vytržbenost. Je nezbytné, aby jazyk disponoval velkým množstvím výrazů pro každou příležitost. Veliký význam zde hraje i stylistika. Jazykové projevy mají být nejen správné, ale i slohově přiměřené.

2.4.1 Kultura řeči

V poválečném období se jazyková kultura přestává orientovat výhradně na spisovný jazyk. Nesoustředí se pouze na vyjadřovací možnosti spisovné češtiny, ale i na způsob jejich využití. Vedle kultury jazyka se tedy vyčleňuje i **kultura řeči**. Ta shrnuje jak úroveň jazykových projevů, tak jejich kultivování. Na rozdíl od jazykových projevů není jejím předmětem pouze spisovný jazyk. Pokud projev v obecné češtině adekvátně vyjadřuje obsah promluvy, může být kultivovanější než projev jiného mluvčího ve spisovné češtině.

---

¹⁴ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 237.

Na rozdíl od jazykové kultury je kultura řeči věcí všech obyvatel. Bohužel i těch, kteří ji opomíjejí, a snižují tak úroveň vyjadřování celé společnosti a tím snad také její úroveň celkově.

2.4.2 Kultivovanost projevu

Kultivovanost jazykových projevů se nekryje se spisovným jazykem. Z toho vyplývá, že kultivované mohou být i projevy nespisovné. Pokud projev v obecné češtině adekvátně vyjadřuje obsah promluvy, může být kultivovanější než projev jiného mluvčího ve spisovné češtině. Veliký význam zde hraje i stylistika. Jazykové projevy mají být nejen správné, ale i slohově přiměřené.

2.5 Spisovná výslovnost

Jazyk psaný i mluvený má svou normu, svá závazná pravidla. Jejich základ tvoří zásady spisovné výslovnosti, které zahrnují soubor pravidel o správném tvoření hlásek, které podává ortofonie, a jejich správném využití, což je předmětem ortoepie.

2.5.1 Ortoepie

Stabilizovanou normu spisovné výslovnosti představuje ortoepie. Obecně ji lze definovat jako soubor zásad a pravidel spisovné výslovnosti. „*Při vytváření zásad spisovné výslovnosti je třeba a) co nejúplněji poznat normu, tj. existující stav výslovnosti ve veřejných projevech včetně povědomí o něm b) vyřešit vztah výslovnostní normy k normě pravopisné c) vymežit okruh mluvených projevů, kde je nutno kodifikovanou výslovnost dodržovat. Tyto zásady platí pro spisovné projevy neutrální, v emotivních projevech je od nich možno ustoupit.*“¹⁵ Je nutné dodat, že zdrojem této normy jsou pouze mluvčí, kteří spisovný jazyk bezpečně ovládají.

---

¹⁵ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 297.

V současné době se nositelé spisovné výslovnosti projevují tím, že spisovný jazyk používají uvědoměle a usilují o kultivovaný spisovný projev.

Výslovnostní norma existuje přímo v jazyce a je uživateli pocíťována jako závazná. Vztahuje se nejen na výslovnost jednotlivých hlásek, hláskových spojení a na přízvukování, ale i na členění souvislé řeči (frázování, větný přízvuk a intonaci vět a větných úseků). Pokud jde o výslovnost jednotlivých slov, základem jsou slova domácí a zdomácnělá. Na nově přejímaná slova a speciální výrazy je lze vztáhnout jen neúplně.

2.5.2 Výslovnostní styly

Spisovný jazyk je polyfunkční, což znamená, že ho jeho mluvčí užívají v nejrůznějších komunikačních situacích. Ve svých projevech proto volí takové jazykové prostředky, které budou přiměřené dané komunikační situaci a budou schopné dosáhnout požadovaného cíle. Slohová různorodost mluveného jazyka se projevuje nejen ve výběru jazykových prostředků, ale i v užití různých výslovnostních stylů.

V jazykových příručkách se nejčastěji uvádějí tři základní výslovnostní styly, které odpovídají třem nejčastějším typům mluvených projevů.

Neutrální výslovnost je základní podoba mluvených projevů ve spisovné češtině. Je stylem kultivovaného běžného styku a uplatňuje se v oficiálních mluvených projevech, které mají neutrální charakter. Setkáme se s ním ve sféře vzdělávací, masmediální nebo administrativní.

Běžná výslovnost bývá označována jako nižší výslovnostní styl. Setkáváme se s ní v polooficiálních a neoficiálních komunikačních situacích, kde se užívá spisovný jazyk. Je pro něj charakteristická artikulační uvolněnost, rychlejší řečové tempo a větší počet odchylek od výslovnostní normy. *„Od neutrální výslovnosti se liší zjednodušením souhláskových skupin artikulační asimilací (egyptský [egypckí]), vynecháním hlásek*

(oddechli [odexli]), počestěním výslovnosti cizích výrazů podle českých slov (diskuse [diskuze]) aj.¹⁶

Slavnostní neboli pečlivá výslovnost je považována za vyšší výslovnostní styl. Uplatňuje se v oficiálních slavnostních projevech a ve speciálních situacích, v nichž se klade důraz na estetickou stránku jazyka. Pro tento styl je typické volnější mluvní tempo a zachovávání morfematické stavby slov: „omezuje artikulační asimilace a vynechávání/splývání hlásek na hranici předpona + slovní kořen (zdvojená výslovnost [z] bezzemek [bezzemek] a slovní kořen + přípona (větší [vjetší]).“ U cizích slov se klade důraz na dodržování kvality a kvantity samohlásek (*kultura [kultúra]*).

---

¹⁶ ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 18.

3. Český rozhlas

Český rozhlas je česká veřejnoprávní rozhlasová stanice, která sídlí v budově Ředitelství pošt a telegrafů ve Vinohradské ulici v Praze. Stanice začala pravidelně vysílat 18. května 1923 ze stanu v Kbelích. Jako samostatný subjekt funguje až od 31. prosince 1992. Generálním ředitelem je v současné době Petr Duhan, který stanici řídí od roku 2011. Český rozhlas je celoplošná publicistická stanice, která poskytuje množství informací z politické, kulturní i historické sféry a zprostředkovává rozhovory se zajímavými osobnostmi.

3.1 Struktura

Český rozhlas svým posluchačům nabízí tři základní typy stanic: celoplošné, speciální a regionální.

Celoplošné stanice jsou čtyři. První zpravodajsko-publicistickou stanicí je Český rozhlas 1 – Radiožurnál, který vysílá 24 hodin denně a poskytuje nám komplexní informace z domova i ze zahraničí. Český rozhlas 2 – Praha nám nabízí širokou škálu dokumentů, reportáží, četby ale i rozhlasových her pro děti i dospělé. Český rozhlas Plus se orientuje na dění v oblasti církve, náboženství a etických problémů. A informace z kulturní sféry nám přináší stanice Český rozhlas 3 Vltava.

Ke speciálním stanicím patří Český rozhlas D-dur vysílající vážnou hudbu, Český rozhlas Jazz naopak potěší milovníky jazzu, Český rozhlas Radio Wave je určen pro mladší populaci a Rádio Junior zajišťuje program pro děti.

Nejpočetnější skupinu představují regionální stanice, které nám poskytují informace přímo z našeho nejbližšího okolí. V současné době jich je 11.

Poslední rozhlasovou stanicí je Český rozhlas Radio Praha, která vysílá do zahraničí. Publikuje především zajímavosti z České republiky a kromě češtiny vysílá anglicky, německy, francouzsky, španělsky a rusky.

3.1.1 Český rozhlas 3 Vltava

První vysílání Vltavy proběhlo 4. září 1972 a zazněla při něm Smetanova symfonická báseň Vltava. Od té doby je předmětem vysílání především kultura a události s ní spojené. Stanice vysílá koncerty klasické i jazzové hudby, rozhlasové hry, zajímavé dokumenty a literaturu. Jejich vysílání jsou obvykle živá. Informují nás o dění v rockových klubech, ve výstavních sálech nebo v alternativních divadlech. Tým Vltavy nejenže organizuje hudební koncerty, které potom vysílají, ale také se podílí na přípravě slovesných vysílání, jako jsou rozhlasové hry se slavnými českými herci nebo četby ze světové literatury.

Stanice vysílá 24 hodin denně a je rozdělena do pěti sekcí: vážná hudba, jazzová a populární hudba, literárně dramatická sekce, zpravodajství, kulturní publicistika a speciální projekty.

3.1.1.1 Charakteristika pořadu Mozaika

Rozhlasový pořad Mozaika je pořadem kulturní publicistiky. Svým posluchačům přináší aktuální informace z oblasti kultury, rozhovory se zajímavými lidmi nebo aktuality ze zahraničního kulturního dění. Mimo jiné prezentuje i zajímavé reportáže a recenze z oblasti umění. Ke zpestření pořadu přispívá i to, že moderátoři si do studia často zvou významné osobnosti, které zpovídají. Moderátory Mozaiky jsou Petr Gojda, Lenka Novotná, Martin Luhan a Karel Oujezdský. Ve své práci se zaměřím na analýzu projevu Petra Gojdy a Lenky Novotné.

3.1.1.1.1 Profil moderátorů

Petr Gojda je externím hlasatelem Českého rozhlasu Vltava. Vystudoval španělštinu a divadelní vědy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Mimo jiné překládá ze španělštiny, věnuje se divadelním projektům a píše divadelní kritiky. V současné době moderuje pořad České televize Terra Musica a jak jsem uvedla výše, také pořad Mozaika.

Lenka Novotná patří jako její kolega k externím hlasatelům Českého rozhlasu Vltava a k moderátorům Mozaiky. Absolvovala herectví na JAMU, spolupracovala se Studiem Ypsilon a Českou televizí a nejednou jsme její hlas mohli slyšet v dokumentárních

pořadech nebo v pohádkách. Věnuje se také projektům pro děti a ochraně prostředí. V současné době je na mateřské dovolené.

4. Analýza jazykového projevu Petra Gojdy

4.1 Zvuková rovina

V analýze zvukové roviny mluveného projevu jsem se zaměřila na odchylky v kvantitě samohlásek, na větnou melodii, asimilaci znělosti, ale i na to, jakým způsobem moderátor vyslovuje souhlásku *j* ve tvarech pomocného slovesa být. Dále jsem se snažila vypořádat, jak častý je výskyt hezitačních zvuků a slovních přechodů.

4.1.1 Větná melodie

Modulační melodické prostředky představuje intonace. Může být koncová, tedy kadence a nekoncová, tedy polokadence. V projevu jsem zaznamenala pouze opomenutí intonace koncové. Pro upřesnění jde o suprasegmentální foném, který definuje hranice zvukových jednotek a zároveň rozlišuje jejich význam, proto je v mluvené řeči nezbytný.

1. *Zastavme se jen na chvíli u té zmíněné komerce světě se s novým cirkusem...*

→ Zastavme se jen na chvíli u té zmíněné komerce ve světě. S novým cirkusem..

2. *Zítra se v Plzni ráno podíváme ke kolomazné peciv repríze pak odpoledne...*

→ Zítra se v Plzni ráno podíváme ke kolomazné peci. V repríze pak odpoledne...

3. *Ve světě se s novým cirkusem částečně komerce také pojistačí zmínit...*

→ Ve světě se s novým cirkusem částečně komerce také pojí. Stačí zmínit...

4. *...loňského ročníku vašeho setkání přetrvala některá...*

→ ...loňského ročníku vašeho setkání. A přetrvala některá...

4.1.2 Odchylky v kvantitě samohlásek

4.1.2.1 Zkracování samohlásek

V souladu s platnou kodifikací by tvary v 3. os. mn. č. čtvrté slovesné třídy měly být časovány podle vzoru *prosí*. Zkracování samohlásek, které je považováno za chybu, se v moderátorově projevu objevuje, ale minimálně.

1. *Já si myslím...* → Já si myslím...
2. *...vím o tom...* → ...vím o tom...

4.1.2.2 Prodlužování samohlásek

Ani v prodlužování kvantity samohlásek se moderátor nijak výrazně neodchyluje od normy spisovné výslovnosti. V hlasovém záznamu jsem našla pouze tyto odchylky, které podle mého byly zapříčiněny:

1. vlivem přítomnosti dlouhého vokálu, který se nachází před modifikovanou samohláskou: *historicko-místopísny průvodce* → historicko-místopisný průvodce...
2. vlivem špatné artikulace: *v centru kultúr...* → ...v centru kultur...
3. vlivem příbuzného slova téma, kde je samohláska „e“ vyslovována dlouze: *to byla tématicky předehra...* → to byla tematicky předehra...
4. potřebou získat čas a plynule tak navázat na předchozí myšlenku:
Noó a jinak nás v Mozaice zítra ráno čekají novinky... → No a jinak nás v ...

4.1.3 Implicitní výslovnost souhlásek a samohlásek

Implicitní výslovnost souhlásek jsem v projevu zaznamenala minimálně. Moderátor pečlivě artikuluje, a proto v jeho projevech většinou nedochází k nedbalé výslovnosti hlásek, ani ke zjednodušování souhláskových skupin či vkládání hlásek.

Zaznamenala jsem pouze pár odchylek od výslovnostní normy. Ve všech případech to bylo podle mého názoru zaviněno rychlejším tempem řeči:

1. ...v ústřední městské knihovně na Mariánském náměstí...

→ ...v ústřední městské knihovně na Mariánském náměstí...

2. ...ocnou se tam... → ...octnou se tam...

4.1.4 Výslovnost souhlásky j ve tvarech pomocného slovesa být

Ve výslovnosti přítomného tvaru pomocného slovesa *být* se připouští zjednodušená výslovnost bez počáteční souhlásky *j*. Tato výslovnost je sice v souladu se spisovnou češtinou, přesto bych ji pro úplnost své zvukové analýzy ráda uvedla. V rozhlasových projevech se podle Hůrkové plná výslovnost s počátečním *j* vnímá jako nepřírozená nebo hyperkorektní.

1. Díky, že *ste* k nám přišla dřív...

2. Jednotící dramaturgickou linkou programu *sou* folklórní inspirace.

3. Vy *ste* se na hudební scéně...

4. My *sme* pro vás na dnešek připravili...

4.1.5 Asimilace znělosti

V projevu jsem si všimla, že se moderátor v některých případech odchyluje od spisovné normy. Nejčastěji šlo o spojení s předložkou *s*. Vokalizovaná podoba předložky *s* ve spojení se 7. pádem má vždy podobu neznělou:

1. ...odvyprávět z *dobře trefenou mírou*... → ...odvyprávět s *dobře trefenou mírou*...

2. Z *jednou knižní novinkou*... → S *jednou knižní novinkou*...

V posledním případě si myslím, že jde spíš o vliv souhláskové skupiny – *čt* v předchozím slově:

1. *Indičtí a dánčtí muzikanti...* → *Indičtí a dánští muzikanti...*

4.1.6 Hezitační zvuky

V mluveném projevu moderátora Petra Gojdy jsem zaznamenala výskyt tzv. hezitačních zvuků. Tyto zvuky nejsou v projevu přítomny ve velké míře, ale přesto působí rušivě. Autor je užívá zejména když potřebuje získat čas k promyšlení další promluvy nebo hledá vhodné slovo. Můžou být také způsobeny zvýšeným stresem, ale to nelze verifikovat.

4.1.7 Přeřeky

V každém mluveném projevu se objevují přeřeky, ani zde tomu není jinak. Sice jich není mnoho, ale přesto bych některé ráda uvedla pro úplnost své analýzy.

- *ne//nebráněný dům; hraju v bold//bordelu na klavír; chtěli byste, aby aby ti pozvání politici; ope//opěvován, svrtí//smrtí své matky; po red//regionech; vy jste/ sám jste se dostal, dof//do funkcí...*

4.1.8 Shrnutí

Do své zvukové analýzy jsem se snažila zahrnout vše důležité. Nebylo to však jednoduché a musela jsem naposlouchat hodně audiozáznamů, abych nějaké příklady odchylek vůbec našla. Projev Petra Gojdy byl totiž až na některé výjimky skoro bezchybný. Ve svém projevu se snaží dodržovat veškeré zásady ortoepie a až na drobné odchylky se vyjadřuje v souladu s normou spisovné výslovnosti.

Pro mě jako pro posluchače byl jeho projev vcelku příjemný. Moderátor nemluví rychle, vyjadřuje se jednoduše, jasně a dobře artikuluje. Jediné co mi vadilo, bylo občasné vynechávání větné melodie a výskyt hezitačních zvuků. Nejednou jsem měla problém orientovat se v tom, kde věta končí a navazuje další. Přeřeky mi jako posluchači nevadily

vůbec. Myslím si, že není v silách člověka mluvit neustále plynule a bezchybně. Podle mě to k improvizovaným dialogům patří.

4.2 Lexikální rovina

V lexikální rovině bude předmětem mého zkoumání slovní zásoba moderátora. Zaměřím se na to, jak pestrá je jeho slovní zásoba a jaká slovní spojení užívá v souladu se spisovnou češtinou.

4.2.1 Hovorová slova

Tato vstva slov se uplatňuje především v poloveřejných a neveřejných projevech. Dodávají jim přirozenost, nenucenost a živost: ...*tu* vystoupil; *díky* za hodnocení...; *díky* za rozhovor...; *jenom* na chvílku; *díky*, že jste k nám přišla o půl hodiny *dřív*...

4.2.1.1 Univerbizovaná slova

Univerbizovaná slova jsou součástí hovorové vrstvy spisovné češtiny a nejčastěji se užívají v mluvených projevech. Univerbizací chápeme proces, kdy se z víceslovných pojmenování stávají jednoslovné výrazy. Projev, v němž se vyskytují tyto výrazy, působí přirozeněji. Moderátor je také může používat kvůli časové úspoře: *do letoška* → do letošního roku; *Američan* → obyvatel Spojených států amerických, *web* → webové stránky...

4.2.2 Odborné termíny

Odborné výrazy neboli termíny náleží k odborné stylové vrstvě. Jedná se o jazykový výraz, který má v určitém oboru specifický význam. Jejich základní vlastností je jednoznačnost, přesnost a ustálenost. Jelikož moderátor nejčastěji užívá neutrální jazykové prostředky, odborné výrazy v jeho projevu nijak zvlášť nevyčnívají. V projevu jsem zaznamenala výskyt těchto slov: *inscenace*, *laureát*, *ambice*, *rezonovat*, *simulovat*, *choreografie*, *virologie*, *balance*, *vizualizace*, *kinematografie*, *kompozice*, *etablovat*...

4.2.3 Zkratky

Zkratkou chápeme zkrácený zápis slova, který nahrazuje víceslovný termín. V mluvených projevech se s nimi nesetkáváme často, proto je důležité, aby mluvčí užíval zkratky, které

jsou srozumitelné veřejnosti a jejichž výklad je jednoznačný. V projevu Petra Gojdy se objevovaly jen zpopularizované zkratky: *OSN, SMS, AMU, DAMU, orchestr FOK, KLDL, cena BAFTA, CIA...*

4.2.4 Cizí slova

Cizí slova k nám pronikají z jiných jazyků, zejména z angličtiny či francouzštiny. V současné době přejímáme nejvíce slov z angličtiny, a to hlavně z oblasti ekonomiky, moderní hudby nebo sportu. V projevu moderátora se tyto výrazy vyskytovaly poměrně často, jelikož často komentuje dění v zahraničí: *reagge; summit; secondhand; women, street dance, grammy...*

4.2.5 Expresivní

Expresivní vrstva jazykových prostředků není, až na jednu výjimku, v projevu moderátora přítomna. Zaznamenala jsem pouze jeden expresivní výraz, a to: za *chvilku...*

4.2.6 Opakující se fráze

V projevu Petra Gojdy jsou přítomny fráze, které se v jeho vysílání neustále opakují. Podle mého soudu je to zcela normální, jelikož jde o rozhlasový pořad a moderátor nemá mnoho možností, jak například popřát posluchačům dobré ráno nebo přivítat hosta.

Ve studiu vítám...; Na úvod...; Tolik tedy k...; Soutěžíme prostřednictvím sms zpráv...; Správnou odpověď posílejte na číslo...; Správná odpověď byla...; O tom (jméno); To byla (jméno); A na řadě jsou krátké zprávy...;...pod taktovkou (jméno); Další informace najdete na našich internetových stránkách vltava.rozhlas.cz.; Dobré ráno z Mozaiky...; Ještě jednou dobré ráno...; Na závěr Mozaiky pro vás máme...

4.2.7 Výplňková slova

Moderátor si poměrně často vypomáhá tzv. výplňkovými slovy. Myslím si, že většinou je to proto, že potřebuje získat čas k promyšlení další výpovědi. V mluveném projevu výskyt těchto slov není vítaný, jelikož může odvádět pozornost posluchačů. Největší frekvenci mají v jeho projevech slova *tedy* nebo *tak*, výjimečně se objevuje i slovo *vůbec*: *Tak* to byla...; *A co tak* považujete...; *Tolik tedy* k...; *A co tedy* považovali...; *Tolik tedy* výběr...; *Jak je to tedy* s tou inspirací...; *Jaký byl vůbec* zájem...

4.2.8 Shrnutí

V Gojdově projevu se vyskytuje množství cizích slov, vlastních jmen a odborných názvů, jelikož v pořadu mluví o kulturních akcích, prezentuje zahraniční témata a představuje významné osobnosti. Moderátor se vyjadřuje v souladu se spisovnou češtinou a nejčastěji používá slova neutrální. Poměrně často se v jeho projevu vyskytují i slova hovorová, která projevu dodají nenucenost a přirozenost, což posluchač určitě ocení. Naopak expresivní vyjadřování užívá minimálně. V jeho projevu se také opakují některá slova a fráze, ale protože jde o rozhlasový pořad, nepůsobí to rušivě, naopak si myslím, že to k rozhlasovému vysílání patří.

Moderátorův projev mi je velmi příjemný. Má velmi bohatou slovní zásobu, což je vzhledem k široké škále probíraných témat nezbytné. S tím souvisí i fakt, že používáním nejrůznějších synonym se v jeho projevu neopakují jedna a táž slova. Jediné, co mi v jeho projevu vadilo, byl častý výskyt tzv. výplňkových slov. Myslím si, že pokud moderátor tato slova odstraní nebo alespoň zredukuje, bude jeho projev ještě kvalitnější.

4.3 Morfologická rovina

V morfologické rovině se zaměřím především na skloňování slov z hlediska spisovné a nespisovné češtiny. Moderátor slova správně ohýbá a až na drobné výjimky se vyjadřuje v souladu s normou spisovného jazyka, proto v této kapitole bude uvedených příkladů minimálně.

1. *Na pražském Smíchově se můžeme setkat s **fotografiema** (→fotografiemi) Jana Reicha.*
2. *Měl na mysli **americká** (→ americké) rukojmí...*
3. *V osmnáct hodin v **prostorách** (→ v prostorech)...*
4. ***Recenzně** se podíváme na novou inscenaci...*

→ v tomto případě bylo ze substantiva pomocí koncovky utvořeno adverbium, které v češtině neexistuje. Věta tedy nedává smysl. Správně by byla například takto: *V dnešní **recenzi** se podíváme na novou inscenaci...*

4.3.1 Shrnutí

Moderátor ve většině případů správně skloňuje i časuje. Musela jsem rozebrat hodně audiozáznamů, abych v této kapitole uvedla alespoň nějaké příklady. Nesprávně utvořené tvary slov jsem zaznamenala pouze u skloňování jmen, a to minimálně.

4.4 Syntaktická rovina

V této kapitole bych se ráda zaměřila na zvláštnosti a nepravidelnosti ve větných strukturách. Chtěla bych poukázat na motivované a nemotivované odchylky, které se v projevu vyskytují. Dále budu analyzovat slovosled a větosled a budu se snažit vypořádat výskyt nejčastějších větných konstrukcí.

4.4.1 Motivované odchylky:

Motivované odchylky užívají mluvčí hlavně proto, aby svůj projev ozvláštnili, zpestřili anebo jen zdůraznili důležitou část. Tyto odchylky nejsou považovány za chybu a v mluveném projevu jsou vítané.

4.4.1.1 Vsuvka

Vsuvku neboli parentezi lze považovat za jakousi odbočku či poznámku. Vybočuje ze základního pásma promluvy a významově s ním nesouvisí. Mluvčí vsuvku užívá proto, aby měl například možnost vyjádřit svůj názor, upoutat pozornost nebo okomentovat komunikační situaci:

Výstava nese, podobně jako jedna z Reichových knih, název Mizející Praha. Odpoledne, jak už jsem říkal, začíná...

4.4.1.2 Volně vytčený větný člen

Volně vytčený větný člen se ve větných konstrukcích objevuje tehdy, když chce mluvčí něco upřesnit nebo zdůraznit:

Sněžení, teploty do jednoho stupně a nebezpečí sněhových jazyků, takové počasí je očekáváno na dnešek. Jak to vypadá s kulturními tématy novin, to ví Martin Vojtek. Jak to vypadá s kulturním programem stanice Vltava, to ví Daniela Čermáková.

4.4.1.3 Elipsa

Elipsa neboli výpustka spočívá ve vynechání výrazu, který je zřejmý z kontextu nebo ze zkušeností mluvčího či adresáta:

Více (*uslyšíme*) v příspěvku Jindřicha Válka. Více (*nám poví*) Miroslav Strelec.

4.4.1.4 Apoziopceze

Apoziopceze je označení pro neukončenou výpověď. Je charakteristická pro mluvený projev, jelikož k ní nejčastěji dochází situačním přerušením.

A nakonec to dopadlo... → Výpověď moderátora byla v tomto případě přerušena jeho hostem.

4.4.2 Nemotivované

Nemotivované odchylky nepřinášejí žádné komunikační ani významové obohacení. Narušují větnou strukturu, a proto jsou považovány za chybu. Vznikají často z neznalosti správných vazeb, z nepřipravenosti nebo mohou být důsledkem časové tísně. V projevu Petra Gojdy jsou přítomny minimálně.

4.4.2.1 Špatný slovosled

Špatný slovosled se v Gojdově projevu skoro neobjevuje. Ojedinělý výskyt je zapříčiněn chvilkovou nepozorností.

Zítra se v Plzni ráno podíváme ke kolomazné peci → Zítra ráno se v Plzni podíváme ke kolomazné peci.

4.4.2.2 Opakování slov

Opakování slov je v mluveném projevu také časté. Většinou se ho moderátoři vyvarují užitím různých synonym, ale pokud se jim to z nějakého důvodu nepodaří, působí to rušivě a posluchač si toho určitě všimne.

To znamená, že každodenní život takového fotografa, jakým jste vy, fotografa v Africe, je takový, že se stanem jedete do...

4.4.3 Specifika projevu

Moderátor obvykle začíná větu spojkou *a*, což mi velmi vadilo. Tuto spojku jsem registrovala vždy po nějaké pauze, ať se jednalo o živý rozhovor nebo hudební ukázkou: *A hezké odpoledne... A právě jsme slyšeli ukázkou... A je tu opět Mozaika... A my pro vás v Mozaice...*

V projevu Petra Gojdy se často objevuje vysvětlující přívlastek, který je uvozen výrazem *tedy*. Výskyt této konstrukce mi nevadil, leckdy jsem naopak jako posluchač vysvětlení přivítala: *...s datem desátého října, tedy den před začátkem osmnáctého ročníku festivalu...; ...s průběhem prvního, tedy loňského ročníku...*

Mluvčí často užívá složené věty. Vypozorovala jsem, že nejfrekventovanější jsou v jeho projevu vedlejší věty přívlastkové. Jelikož tyto konstrukce často rozvíjejí informace z první věty a užívá je spousta mluvčích, poslech mi nijak nenarušovaly: *...Jana Reicha, který zemřel v roce 2009...; Den otevřených dveří, který se koná...; Soutěžíme prostřednictvím sms zpráv, které...;...život takového fotografa, jakým jste vy...; ...život je takový, že se stanem jedete...*

4.4.4 Shrnutí

Projev moderátora je po syntaktické stránce až na drobné výkyvy v pořádku. Gojda se odchyluje od pravidelné výstavby věty především proto, aby svůj projev ozvláštnil. Narušení větné struktury, čímž mám na mysli nemotivované odchylky, se v jeho projevu sice také objevuje, ale z mého pohledu je to nejspíš kvůli tomu, že mluvčí byl nucen improvizovat nebo byl v časové tísní. Dále jsem ve větné struktuře zaznamenala určité zvláštnosti, které jsou pro Gojdův projev specifické.

Pokud bych měla projev zhodnotit jako posluchač, opět půjde z mé strany o kladné hodnocení. Větné konstrukce moderátora jsou z gramatického hlediska víceméně správné,

až na pár výjimek, které byly dle mého dojmu zaviněné vlivem improvizace nebo časové tísně. Cením si i toho, že používá kratší věty, což je určitě plus pro lepší orientaci a udržení pozornosti. Dále se mi líbí, že nám autor skrze některé syntaktické konstrukce dává najevo svůj názor. To, co považuje za důležité, vytkne, v podobě vsuvek nám leccos přiblíží a pomocí vysvětlujícího přívlastku posluchači vysvětlí vše, co je k pochopení daného tématu třeba. Z mého pohledu tak adresátovi poskytuje dostatek informací, aby dané téma náležitě pochopil. Co mi naopak vadilo, byl častý výskyt spojky *a*. Při poslechu jsem se dokonce přistihla, že počítám, kolikrát se spojka *a* v audiozáznamu objevila. Podle mého soudu by měl moderátor výskyt této spojky eliminovat.

4.5 Shrnutí jazykového projevu Petra Gojdy

Mluvený projev Petra Gojdy je podle mého názoru kultivovaný a profesionální. Moderátor se vyjadřuje přesně, jasně a vždy k věci. Vypozorovala jsem, že ani v improvizovaných dialogích nedělá mnoho chyb, většinou se jedná jen o slovní přechyby či hezitační zvuky.

Vzhledem k tomu, že Gojda je moderátorem stanice Českého rozhlasu 3, předpokládala jsem, že se bude vyjadřovat v souladu s normou spisovného jazyka. Až na drobné odchylky tomu tak je. Musela jsem analyzovat poměrně velké množství audiozáznamů, abych chyby zaznamenala.

Ve zvukové analýze jsem vypozorovala, že moderátor, až na drobné výjimky, dodržuje veškeré zásady ortoepie. Jako posluchač jsem ocenila, že nemluví rychle, dobře artikuluje a je mu rozumět. Jak už jsem uvedla v předchozí kapitole, jediný problém jsem měla s tím, že moderátor občas zapomněl klesnout hlasem, a já jsem se proto špatně orientovala v tom, kde věta končí a kde začíná nová. Musím podotknout, že i improvizované rozhovory zvládá dobře. V jeho živých dialogích se objevují pouze drobné přechyby a nedochází k závažnějším chybám.

Mluvený projev Petra Gojdy je spisovný. V jeho projevu najdeme prvky hovorové češtiny a univerbizovaná slova, která podle mě užívá kvůli tomu, aby svým projevům dodal nenucenost a živost. Moderátor také disponuje bohatou slovní zásobou. V jeho projevech se neopakují stejná slova, obvykle je nahrazuje příslušnými synonymy. V Gojdivě slovní zásobě mají i své místo cizí slova a odborné termíny. To hlavně proto, že Český rozhlas Vltava je kulturní stanice a často prezentuje zahraniční témata i různá pracovní odvětví. Jediné, co bylo při poslechu rušivé, byla výplňková slova. Pokud moderátor výskyt těchto slov zredukuje, jeho promluva bude o to profesionálnější.

Z hlediska morfologického lze konstatovat, že moderátor zná český jazyk dobře. Ve většině případů správně ohýbá slova. Odchylky od spisovné češtiny v jeho projevu najdeme hlavně u skloňování jmen.

I po syntaktické stránce byl Gojdův projev až na malé odchylky v pořádku. Moderátor tvoří správné větné konstrukce v připraveném projevu i v improvizovaných živých

vstupech. Užívá větné odchylky k tomu, aby svůj projev oživil, vysvětlil určité termíny nebo vyjádřil svůj názor. Čeho si také cením, je, že se vyjadřuje v kratších větných celcích. Podle mého názoru je poslech o to kvalitnější.

Jak už jsem uvedla výše, projev Petra Gojdy mi byl jako posluchači velmi příjemný. Moderátor má sympatickou barvu hlasu, mluví srozumitelně a kultivovaně.

5. Analýza jazykového projevu Lenky Novotné

5.1 Zvuková rovina

V této kapitole si budu všímat především odchylek od výslovnostní normy. Zaměřím se na kvantitu samohlásek, asimilaci znělosti a implicitní výslovnosti hlásek. Dále budu sledovat, jak častý je výskyt hezitačních zvuků a slovních přechů.

5.1.1 Odchytky v kvantitě samohlásek

V projevu Lenky Novotné dochází k těmto odchylkám minimálně. Z mého pohledu bylo zkracování zaviněno rychlejším tempem řeči a naopak prodloužení bylo zapříčiněno tím, že autorka potřebovala získat čas pro promyšlení následující výpovědi.

5.1.1.1 Zkracování samohlásek

V projevu jsem zaznamenala pouze dva případy krácení samohlásek, které jsou z ortoepického hlediska považovány za chybu. Jelikož je jejich výskyt minimální, myslím si, že byly zapříčiněny rychlejším řečovým tempem.

1. ...setkání na benzínkách → ...setkání na benzínkách
2. ...budeme poslouchat za chvili → ...budeme poslouchat za chvíli

5.1.1.2 Prodlužování samohlásek

Naopak k prodlužování samohlásek podle mého soudu došlo z důvodu nervozity či nepřipravenosti. Oba tyto případy jsem zaznamenala v živých rozhovorech, kdy byla moderátorka nucena improvizovat, a prodlužováním samohlásek získávala čas k rozmyšlení následujících slov.

1. ...včera jsme avízovali... → ...včera jsme avizovali...
2. ...zařadila se do součáásného... → ...zařadila se do současného

5.1.2 Implicitní výslovnost souhlásek a samohlásek

Nedbalou výslovnost hlásek jsem zaznamenala minimálně. Moderátorka výborně artikuluje a ve většině případů jí je velmi dobře rozumět. Ve všech případech je nedbalá výslovnost hlásek podle mého názoru zapříčiněna rychlejším tempem řeči.

1. ...*je pověsná* → ...je pověštná
2. *Ansábl* → ansámbl
3. *Nebarevné spomínky* → nebarevné vzpomínky

5.1.3 Výslovnost souhlásky j ve tvarech pomocného slovesa být

Lenka Novotná, stejně jako její kolega Petr Gojda, nevyslovuje souhlásku *j* v pomocných tvarech slovesa *být*. Jak jsem uvedla již v předešlé kapitole, v rozhlasovém vysílání je tato výslovnost vítaná a projev působí mnohem přirozeněji:

1. ...,kde *ste* svou píseň...
2. Pokud *ste* Mozaiku neposlouchali od začátku...
3. Už *ste* se nám...
4. Možná že *ste* hru...
5. Byli *sme* v očekávání...
6. ..., když *ste* si to četla poprvé...

5.1.4 Asimilace znělosti

Ve své analýze jsem si všimla, že k odchylkám od výslovnostní normy dochází především ve spojení s předložkami *s*, *se*. Jak už jsem uvedla výše, vokalizovaná podoba předložky *s*,

se ve spojení se 7. pádem má vždy podobu neznělou. V projevu moderátorky tomu tak není:

1. *Z repertoárem...* → S repertoárem
2. *Davisova kapela ze Scofieldem...* → Davisova kapela se Scofieldem...

V posledním případě je podle mého soudu asimilace způsobena tím, že se moderátorka přerekla a ovlivnila tím znění následujícího slova:

1. *...když bychom měli s//smínit...* → *...když bychom měli s//zmínit...*

5.1.5 Hezitační zvuky

V mluveném projevu Lenky Novotné jsem zaznamenala výskyt tzv. hezitačních zvuků. Vypozorovala jsem, že v jejím projevu se zvuky vyskytují zejména před cizími názvy, jmény osob nebo odbornými slovy. Domnívám se, že autorka tak potřebuje získat čas pro promyšlení správné výslovnosti cizích slov, nebo pouze k tomu, aby si ujasnila, jak větu dokončí.

5.1.6 Přerěky

Jak už jsem uvedla v analýze Petra Gojdy, přerěky se v mluvených projevech vyskytují celkem často. Ani u Lenky Novotné tomu nebylo jinak, zejména v improvizované části, čímž myslím rozhovory s osobnostmi. Autorka se někdy zadrhne, a tím, že slova opakuje, podle mého získává čas k tomu, aby mohla plynule navázat dál.

V posledním případě se jedná o jednu větu, s níž měla Novotná problém. Nedokázala ji, nejspíš vlivem improvizace, nervozity a časové tísně, správně formulovat. Tento případ byl ojedinělý, přesto ho pro úplnost své analýzy uvedu. Jednalo se o živý rozhovor.

- *Od//od dvaceti hodin; zadosť//zadosťučinění; a recenzi//recenzi napsala Milena M. Marešová; přeji knize hod// čím dál více překladů; my máme na vás teď//rádi*

bychom se vás zeptali; a my už slyšíme//ted' jsme právě na hlavním nádraží...; ...a mladé výtvarníky, kteří nebo jejichž díla jsou v...

- *Ona ta hra je také označená//spíš bych řekla, že téma//téma, kterým se zabývá//ehm, je také to, že evropská demokracie, která často nectí ideály, z nichž vzešla...je tedy ta hra//zabývá se také tou//tímhle//tou demokracií, která nectí ideály, z nichž vzešla...*

5.1.7 Shrnutí

Moderátorka Lenka Novotná se ve svém mluveném projevu snaží dodržovat zásady ortoepie. Dobře artikuluje, je jí dobře rozumět a až na drobné odchylky je její projev v souladu s normou. Od výslovnostní normy se odchyluje v případě kvantity samohlásek, podle mého názoru vlivem rychlejšího řečového tempa. Chybná výslovnost je patrná i v případě spojení předložky *s, se* se 7. pádem. Jak už jsem uvedla, moderátorka pečlivě vyslovuje, proto je u ní implicitní výslovnost hlásek přítomna spíš výjimečně. Pro mě jako pro posluchače byly rušivé občasné přechyby a opakování slov. Ale jelikož se v obou případech jednalo o živé vstupy, nepovažuji to za velký prohřešek.

5.2 Lexikální rovina

Předmětem této kapitoly bude slovní zásoba moderátorky. Zaměřím se na to, jak se Novotná vyjadřuje, zda se v jejím projevu vyskytují nějaké frazémy, a pokusím se analyzovat výskyt nejčastějších slovních spojení.

5.2.1 Hovorová slova

- *benzínka, pumpa* (benzínová), ...vám *tady* prostředkoval...; *díky* a budeme se těšit...; ...*pak* nejspíš víte...; ...stala se nám *tady*...; ...přiláká *taky* vás...

5.2.1.1.1 Univerbizovaná

- *kontrabasista* → člověk, který hraje na kontrabas; *basista* → člověk, který hraje na basu; *letos* → letošní rok; *bubeník* → člověk, který hraje na buben; *textář* → člověk, který píše texty; *pianista* → člověk, který hraje na piano; *hudbymilovní návštěvníci* → návštěvníci, kteří milují hudbu; *benzínka* → benzínová pumpa; *loutkoherec* → herec v loutkovém divadle, *web* → webové stránky...

5.2.2 Odborné termíny

- *loutna oud, inscenace, exemplář, angažmá, repertoár, reálie, ansámbl, etablovat, expedice, maniodepresivita, obsese, synergie, inscenace, restituce, amfiteátr, rubrika, skica, laureát...*

5.2.3 Zkratková

- *CD, SMS, PF 2013, ZUŠ, SCI-FI, C-dur, G-dur, d moll, c moll, Čro jazz...*

5.2.4 Cizí

- *facebook, jazz band, iphone, podcast, flash back, pet-art, thriller, open air, bestseller, body writing...*

5.2.5 Expresivní

- *písnička, prťává, vystříhla špičkový výkon...*

5.2.6 Ustálená slovní spojení

V moderátorčině projevu jsem dokonce zaznamenala i výskyt frazému, které považuji za příjemné oživení. A to na konci rozhovoru, když přála hostovi „*Zlomte vaz!*“

5.2.7 Opakující se fráze

- *Tolik tedy (jméno mluvčího)...; Posloucháte Mozaiku Českého rozhlasu Vltava...; Je tady kulturní přehled...; Pěkné (např. čtvrteční) ráno vám od mikrofonu přeje Lenka Novotná, Tolik tedy k...; Pěkné (např. úterní) odpoledne vám od mikrofonu přeje Lenka Novotná; Mozaika přináší...; Je tolik a tolik hodin; Toť vše z dnešní Mozaiky; Na dnešní Mozaice se podíleli..., Je krátce po (čas)...*

5.2.8 Oslovování

Při zkoumání projevu Lenky Novotné jsem si všimla, že moderátorka velmi často oslovuje své hosty i kolegy. Myslím si, že je to pro mluvený projev dobře. Neustále nám připomíná, s kým mluvíme, a posluchač si osobu snáz zapamatuje. Myslím si, že i oslovený člověk to uvítá, jelikož je to podle mého názoru projev zájmu či úcty.

- *Pane Čechu, dobré odpoledne do Brna; Pane Čechu, já vám děkuji; A už je tady, milí posluchači, autor knihy...; Milí posluchači, stala se nám tady...; Vítejte v Praze, pane Vermesi...; Děkuji, Michaelo.; Paní Soprová, úterní odpoledne přináší...; Pane doktore,...*

5.2.9 Výplňková slova

Stejně jako Petr Gojda si i Lenka Novotná vypomáhá ve svém projevu tzv. výplňkovými slovy. Jak už jsem psala v předchozí kapitole, myslím si, že tyto výrazy odvádí pozornost a jejich výskyt by se měl zredukovat na minimum, aby posluchače nerušil. Nejčastěji se v její promluvě vyskytují slova *no, tak, právě, tedy...*

- *No* a teď před telefonátem...; *No* je jasné...; *No* a z Plzně...; *No* a také bubeníkem...; *Tak* to byla festivalová...; *Tak* posloucháte Mozaiku...; *Tak* dnes tady v Mozaice...; *Tak* vám děkujeme...; Povídáme si *právě* s našimi hosty...; A brzy na to nás *právě* napadlo...; ..., tam se *právě* podíváme.; Zajímá nás *právě*, jaké bylo...; Tolik *tedy* Timus Vermes...; *Tedy* další zajímavé představení...

5.2.10 Shrnutí

Slovní zásoba Lenky Novotné je velmi bohatá a rozmanitá. Používá velké množství odborných slov, protože v pořadu představuje různé oblasti, ať pracovní nebo kulturní. Všechna slova užívá správně, což značí, že terminologii dobře zná. Užití zkratk, které se v projevu objevuje, je také v souladu s pravidly. Moderátorka užívá pouze takové zkratky, které jsou veřejnosti srozumitelné a pro ni jednoznačné. Jak už jsem uvedla výše, jelikož v pořadu prezentuje různá zahraniční témata, jsou v jejím projevu přítomna i cizí slova, která jsou rovněž užívána správně.

Moderátorka se vyjadřuje zejména spisovnou češtinou. V největší míře užívá slova neutrální, ale objevují se i slova hovorová a expresivní. Myslím si, že právě proto, aby projev odlehčila na formálnosti a dodala mu přirozenost a nenucenost.

Jak jsem zhodnotila u Gojdy, opakující fráze jsou podle mého názoru součástí každého rozhlasového vysílání. Jako posluchači mi nevadilo, že se některé z nich opakují, i když vím, že to může negativně přispívat k tomu, že projev může být považován za jednotvárný. Ale i přesto mě velmi potěšilo, když jsem na konci dialogu s hostem zaznamenala výskyt frázemu. Byla to příjemná změna, jelikož tím rozhovor vyšel ze stereotypu, kdy se moderátorka obvykle loučila pouhým *tolik tedy (jméno)*.

Jediné, co bych v této části mé analýzy moderátorce vytkla, bylo časté užití výplňkových slov. Pokud bude výskyt těchto výrazů eliminován, projev bude kvalitnější, profesionálnější a posluchač tak snáz udrží pozornost.

5.3 Syntaktická rovina

V této části analýzy bude mým cílem všimnout si motivovaných odchylek, které Novotná užívá pro oživení projevu, a pro ni specifických větných konstrukcí. Pokusím se vysledovat i nemotivované odchylky, i když pravděpodobně nebudou tak časté.

5.3.1 Motivované odchylky

Jak už jsem uvedla v předchozí analýze Petra Gajdy, tyto odchylky slouží mluvčímu jako vybočení ze stereotypní promluvy. V mluveném projevu jsou vítané a okolí je nepovažuje za chybu.

5.3.1.1 Vsuvka

Novotná ve svém projevu užívá vsuvku jako jakousi poznámku, kterou komentuje danou komunikační situaci:

...samotné skladatelovo jméno, *určitě do té doby mnohým posluchačům neznámé*, muselo...; Zítra, *jak už víte*, začíná...

5.3.1.2 Elipsa

Elipsu naopak užívá z důvodu výrazové úspornosti. Slovo, které je zřejmé z kontextu, vynechá. V jejím projevu jde nejčastěji o elipsu přísudku a podmětu:

Pro Mozaiku (*uvedl*) fotograf Dušan Smolensk. Pane Čechu, (*přeji*) dobré odpoledne do Brna. Tolik (*bylo řečeno*) k typu divadelní publicistky... Správný čas (*je*) sedm hodin a čtyřicet minut. V tom dnešním (*vysílání*) posloucháme... První (*koncert*) od 19 hodin, druhý (*koncert*) od 21 hodin...

5.3.1.3 Apoziopeze

Apoziopeze je v rozhlasovém vysílání poměrně častá, jelikož v živých rozhovorech většinou bývá moderátor přerušen hostem: *Je to jakási skládačka...*; *Ano, takto... Ale i tak...*

5.3.2 Nemotivované odchylky

Nemotivované odchylky vznikají vybočením z pravidelné větné stavby a jsou považovány za chybu. Nejčastěji vznikají neznalostí správných vazeb, ale i vlivem nervozity, časové tísně nebo narušením myšlenkové linie.

5.3.2.1 Anakolut

Anakolut je označení pro vyšinutí z větné stavby. Je poměrně častým prohrěškem v mluvených projevech. K vybočení může dojít tehdy, když mluvčí nedodržuje myšlenkovou linii nebo odbočuje z hlavní věty. V tomto případě si bohužel nejsem jistá, co bylo příčinou:

Avisai Cohen, který už na svých četných koncertech vystupoval například s (jména zpěváků) a dalšími kvalitními muzikanty, se můžete osobně setkat... → S Avisai Cohenem, který už na svých četných koncertech vystupovat s (jména zpěváků) a dalšími kvalitními muzikanty, se můžete osobně setkat...

5.3.2.2 Větná kolize

Projev moderátorky je ve většině případů bezchybný. Jak už jsem zmínila, Novotná zná výborně vazby mezi slovy a tvoří správné konstrukce. Tento případ, kdy moderátorka utvořila větu, která nedává smysl, je ojedinělý. Šlo o živý rozhovor, proto si myslím, že si Novotná vlivem nervozity či časové tísně, nesrovnala myšlenkovou linii, a nebyla tak schopná formulovat gramaticky správnou větu.

Ona ta hra je také označená//spíš bych řekla, že téma//téma, kterým se zabývá//ehm, je také to, že evropská demokracie, která často nectí ideály, z nichž vzešla...je tedy ta hra//zabývá se také tou//tímhle//tou demokracií, která nectí ideály, z nichž vzešla.

5.3.3 Specifika projevu

Moderátorka, stejně jako její kolega, nejčastěji užívají přívlastkové vedlejší věty. Pomocí těchto vět doplňují a rozvíjejí informaci v hlavní věty a posluchače tak informují o nových skutečnostech: Posloucháte Český rozhlas Vltava, ve kterém už za chvíli přivítáme...;

Moravský podzim, *který sleduje...*; Lída Engelová, *která zítra...*; ...skladeb, *které se objevily...*; ...hru, *která oslovuje...*; John Scofield, *který dnes...*; Po úspěšném prvním dílu, *který se jmenoval...*; Seznámíme se s kapelou, *která...*; Jana Soprová a Michal Zahálka, *kteří se budou...*; ...souborem, *který jednoznačně...*

Podobně jako Gojda, i Novotná rozvíjí informace o nějaké skutečnosti pomocí vysvětlujícího přívlastku: ... *uvedla poprvé, tedy v originále...*; ... *dvě hlavní hrdinky, tedy Jana Striková a...*; Bude to 20. října, *tedy v sobotu večer...*

Na rozdíl od Gojdy, který se snaží formulovat krátké věty, se Novotná častěji vyjadřuje ve složených větách. Její konstrukce jsou leckdy zbytečně dlouhé a myslím si, že to přispívá i k tomu, že se moderátorka opakuje a dělá chyby: *Nebyl to přece jen trochu risk pozvat zahraniční symfonické těleso s programem u nás absolutně neznámým, kdy samotné skladatelovo jméno, určitě do té doby mnohým posluchačům neznámé, muselo znít naprosto cizí. Hlavním programem podvečera byla však prezentace Preisovy nové dvousvazkové monografie věnované jednomu z nejvýznamnějších malířů barokní epochy v Čechách – Václavu Vavřinci Reinerovi, který se narodil v roce 1689 v Praze, kde také roku 1743 zemřel. Dech jste ostatně také vzala plnému hledišti divadla Semafor 10. září, letos, kde jste svou účastí podpořila charitativní povodňový koncert, který Český rozhlas vysílal v přímém přenosu z divadla Semafor a kde došlo v jisté chvíli k dost krizovému okamžiku, řekla bych.*

5.3.4 Shrnutí

Projev Lenky Novotné je ze syntaktického hlediska v pořádku. Ve většině případů tvoří bezchybné konstrukce a v jejím projevu nedochází k závažným větným kolizím. Jediné výjimky jsem zaznamenala v živých vstupech, kdy byla moderátorka nucena improvizovat. Ráda bych ale podotkla, že jsem tyto chyby hledala poměrně dlouho a naposlouchala jsem nemalé množství audiozáznamů. Pokud bych měla její projev shrnout, myslím si, že moderátorka zná vazby mezi jednotlivými slovy a ve většině případů je pečlivě dodržuje. Pokud se Novotná odchýlí od pravidelné výstavby věty, je to většinou vědomě a schválně.

Stejně jako Gojda nejčastěji užívá vysvětlující přívlástek a vedlejší věty přívlástkové, pomocí nichž rozvíjí informace z hlavní věty.

Vytknout by se dalo formulování delších konstrukcí. Pro rozhlasové vysílání je dobře, když se mluvčí vyjadřuje krátce a jasně. Novotná sice složené věty neužívá tak často, ale musím přiznat, že jejich výskyt jsem vždy zaregistrovala. Myslím si, že když složenou větu rozdělí na menší větné úseky, bude to pro posluchače schůdnější, zvláště u odborných témat. Někdy jsem si musela záznam dokonce i vracet, abych zjistila, o čem se právě hovoří a správně se orientovala.

5.4 Shrnutí jazykového projevu Lenky Novotné

Mluvený projev Lenky Novotné bych zhodnotila jako velmi příjemný, kultivovaný a profesionální. Potom, co jsem zanalyzovala projev Petra Gojdy, mi bylo jasné, že ani v projevu Novotné nenajdu velké množství chyb. A opravdu tomu tak bylo. Ráda bych zmínila, že jsem musela naposlouchat poměrně velké množství audiozáznamů, abych se mohla vyjádřit ke každé jazykové rovině. I přes poslech značného množství audiozáznamů jsem vůbec nenašla odchylky v morfologii. Novotná zná dokonale český jazyk a správně ohýbá. Překvapilo mě, že jsem v projevu nezaznamenala ani jeden špatně utvořený tvar slova.

Zvuková analýza odhalila drobné prohřešky proti ortoepii. Moderátorka dělala chyby v kvantitě samohlásek a špatně vyslovovala předložky *s*, *se* ve spojení se 7. pádem. Ani artikulace ostatních hlásek nebyla úplně v pořádku, jelikož jsem zaznamenala i případy nedbalé výslovnosti. Ráda bych zde ale uvedla, že přestože jsem odchylky našla, byly opravdu výjimečné. Co bych naopak vyzdvihla, bylo příjemné, přirozené tempo řeči a ve většině případů pečlivá artikulace. Moderátorce bylo vždy rozumět, a to i cizí slova nebo zahraniční kulturní názvy. Co se týče živých vstupů a improvizovaných dialogů, negativně na mě působily slovní přeroky a opakování slov. Jelikož ale podle mého názoru byly způsobeny nervozitou a časovou tísní, vliv na celkovou kvalitu projevu byl podle mého názoru zanedbatelný.

Jako profesionální mluvčí disponuje i Novotná širokou škálou slovních výrazů. Jak už jsem uvedla v předchozí kapitole, součástí její slovní zásoby jsou cizí slova i odborné termíny, které užívá vždy správně a vhodně. Novotná ve svém projevu užívá i zkratky. Ale jen takové, které jsou srozumitelné široké veřejnosti. Nejčastěji se vyjadřuje spisovnými tvary, ale objevují se i případy, kdy užívá hovorové nebo expresivní výrazy. Výskyt těchto slov je minimální a domnívám se navíc, že to nepůsobí rušivě, naopak to projev oživí a vyvede ho z formálního stereotypu. A protože jde o rozhlasový pořad, který má pokaždé hodně podobný průběh, objevují se zde fráze, které se často opakují. Osobně to nevnímám negativně, naopak si myslím, že v rozhlasových vysíláních moderátoři nemají tolik možností, jak se s hosty například rozloučit, a proto užívají dvě až tři fráze, které neustále obměňují. Co bych moderátorce vytkla, je časté užití výplňkových slov. Musím říct, že mě

při poslechu rušila a často odváděla mou pozornost. Určitě by bylo vhodné jejich výskyt zredukovat, a poskytnout tak posluchači ještě kvalitnější a příjemnější poslech.

Poslední rovinou, k níž jsem zaujala stanovisko, je rovina syntaktická. Z poslechu jsem usoudila, že moderátorka zná dokonale jednotlivé vazby mezi slovy. Až na dvě výjimky byl projev moderátorky bezchybný. Tyto větné kolize byly podle mého soudu zapříčiněny nervozitou a časovou tísní. Trvalo mi také poměrně dlouho, než jsem vůbec nějaké vybočení z větné stavby našla. Všimla jsem si, že Novotná, stejně jako její kolega, často využívá vedlejší věty přívlastkové a vysvětlující přívlastek. Pomocí těchto konstrukcí rozvíjí a doplňuje informace z hlavní věty. I když mají v projevu poměrně vysokou frekvenci výskytu, poslech nenarušovaly. Co mi naopak poslouchání komplikovalo, byly složité větné konstrukce. Sice byly formulovány v souladu s gramatickými pravidly, přesto pro mě byly rušivým elementem. Odváděly mou pozornost, a občas jsem měla dokonce problém v jednotlivých větách se orientovat. Myslím si, že pokud moderátorka začne užívat kratší věty, ocení to nejen posluchač, ale nakonec i ona. Podle mého názoru totiž právě tyto složité konstrukce přispívají k vyššímu výskytu gramatických chyb, slovních přechů a hezitačních zvuků.

6. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zhodnocení projevu moderátorů Českého rozhlasu 3 Vltava z hlediska spisovné a nespisovné češtiny. Projevy jsem analyzovala v rovině zvukové, lexikální, morfologické a syntaktické. Snažila jsem se poukázat především na jejich odchýlení od spisovné češtiny a na zvláštnosti, které jsou pro jejich vyjadřování specifické.

V praktické části jsem analyzovala zvukové nahrávky moderátorů Petra Gojdy a Lenky Novotné. Vzhledem k jejich dosaženému vzdělání a bohatým zkušenostem jsem čekala, že jejich projev bude profesionální a kultivovaný. Oba moderátoři mé očekávání naplnili.

Ve zvukové analýze jsem si všímala především odchylek v kvantitě samohlásek, implicitní výslovnosti hlásek a asimilace znělosti. Dále jsem sledovala, jak častý je výskyt hezitačních zvuků a slovních přechů. Oba moderátoři dobře artikulují a snaží se dodržovat zásady ortoepie. Jejich projev byl až na drobné výjimky v souladu s normou. Zato výskyt hezitačních zvuků a slovních přechů byl častější.

Předmětem lexikální analýzy byla slovní zásoba moderátorů. Mluvčí disponují bohatou slovní zásobou, a protože často prezentují kulturní a zahraniční témata, ve svých projevech užívají množství odborných termínů a cizích slov, vždy správně. Vyjadřují se zejména spisovně a nejčastěji užívají neutrální slova. Zaznamenala jsem také opakovaný výskyt frází a výplňkových slov.

Morfologická část byla nejstručnější. Odchyly od spisovné češtiny jsem zaznamenala pouze u Petra Gojdy, a to pouze u skloňování jmen. Novotná ohýbá bezchybně.

Naopak obsáhlejší byla syntaktická analýza a přinesla i zajímavá pozorování. V této části jsem se zaměřila především na zvláštnosti a nepravidelnosti větných struktur. Nejčastější byl výskyt motivovaných odchylek, které moderátoři užívali proto, aby projev obohatili. Narušení větné struktury jsem zaznamenala minimálně. Oba moderátoři znají vazby mezi slovy a ve většině případů tvoří správné konstrukce. Zajímavé bylo, že nejoblíbenějšími konstrukcemi obou moderátorů jsou vedlejší věty přívlastkové a vysvětlující přívlastek, pomocí nichž doplňují informace z hlavní věty.

Obečně lze říci, že projev Lenky Novotné i Petra Gojdy byl profesionální a kultivovaný. A i přestože jsem nakonec našla odchylky ke každé jazykové rovině, ráda bych uvedla, že jsem musela naposlouchat poměrně velké množství audiozáznamů. Oba mluvčí se snažili vyjadřovat spisovně a až na drobné výjimky se jim to dařilo.

Zpracování tohoto tématu bakalářské práce mi přineslo ještě jeden efekt, který bych ráda zmínila. Přes počáteční obavy jsem díky rozboru všech jazykových rovin této problematice porozuměla a dobře se s ní seznámila.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1 Literatura

- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština, řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-57-9.
- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-21-8.
- ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 1.vyd. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.
- DANEŠ, František a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: AV ČR, 1997. ISBN 80-200-0617-6.
- DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1648-3.
- GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.
- GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1986.
- HÁJKOVÁ, Eva. *Zvuková stránka češtiny. Úvod do fonetiky a fonologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. ISBN: 80-7372-145-7.
- HAVRÁNEK, Bohuslav, WEINGART, Miloš. *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, 1932.
- HOLUB, Zbyněk a kol. *Úvod do studia českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1992. ISBN 80-7040-045-5.
- HRBÁČEK, Josef. *Úvod do studia českého jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.
- HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-93-X.
- CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986.
- KAMIŠ, Karel. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2012. ISBN 978-80-7452-023-5.

KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny. 2002. ISBN 80-7106-484-8.

KOŘENSKÝ, Jan. *Komunikace a čeština*. Praha: H&H, 1992. ISBN 80-85467-92-5.

KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-0187-8.

NEBESKÁ, Iva: *Jazyk, norma, spisovnost*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-144-7.

PASTYŘÍK, Svatopluk. *Úvod do studia bohemistiky*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-880-7435-021-4.

Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. ISBN 80-85899-02-7.

ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-778-2.

7.2 Internetové zdroje

<http://prirucka.ujc.cas.cz/>

<http://www.medialnikurzy.cz/rozhlasove-zpravodajstvi/historie-ceskeho-rozhlasu/>

<http://www.rozhlas.cz>

http://www.rozhlas.cz/mozaika/osoby/_zprava/petr-gojda--896763

http://www.rozhlas.cz/lide/vltava/_osoba/1476

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_rozhlas_Radio_Praha

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_rozhlas

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_rozhlas_Vltava

7.3 Audioukázky:

http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=+generic3%3A%5E%2223x_Mozaika%22%24&query=petr+gojda&from=1.9.2011&to=28.10.2013&porad=23x_Mozaika

- např.: 13. 2. 2013, 15:00 hod.; 20. 2. 2013, 7:00 hod.; 4. 10. 2012, 15:00 hod.; 12. 2. 2013, 7:00 hod.; 10. 10. 2013, 7:00 hod.

http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=&from=1.1.2010&to=1.1.2013&porad=23x_Mozaika

- např.: 29. 10. 2013, 15:00 hod.; 16. 10. 2013, 15:00 hod.; 8. 10. 2013, 15:00 hod.; 15. 2. 2012, 8:00 hod.; 4. 1. 2012, 7:00 hod.